

Architectuurgeschiedenis en bouwhistorie in Amsterdam

Amsterdam telt bijna 8600 monumenten. Ze behoren tot de meest intensief gebruikte gebouwen van het land en hebben vaak al lang geleden hun oorspronkelijke bestemming verloren. Hoewel vele van deze objecten hun betekenis ontleen aan hun historische en architectonische bijzonderheden, zijn ze voor hun voortbestaan aangewezen op doelmatig en passend hergebruik. Leegstand is geen optie. Om te zorgen dat het proces van functiewijziging, aanpassing en restauratie goed verloopt en het monument geen of zo min mogelijk schade lijdt, zijn behoedzaamheid en deskundigheid eerste vereisten. De monumenten van Amsterdam die hier van verschillende kanten worden getoond, zijn alle recent onderzocht door in monumenten gespecialiseerde, architectuur- en bouwhistorici van het gemeentelijk Bureau Monumenten & Archeologie, ter voorbereiding op een verantwoorde planbeoordeling. Dat onderzoek levert behalve de noodzakelijke adviezen met betrekking tot bouwactiviteit en restauratie, vaak belangwekkende nieuwe informatie op. Indirect draagt de huidige, door velen als agressief ervaren druk op monumenten in Amsterdam zo ook weer bij aan de verdieping van kennis van de historische stad, die vervolgens weer kan dienen ter verbetering van argumentaties omtrent sloop, behoud of vernieuwing van andere monumenten.

De artikelen in dit nummer gaan over datering van bouwfasen, over bijna vergeten bouwtechnieken en -materialen, ambachtelijke expertise en de werkverdeling tussen opzichters, aannemers en architecten, maar ook over de eisen en voorkeuren van opdrachtgevers, eigenaren, gebruikers en bewoners, en hoe die in architectuur werden omgezet. De monumenten die hier de revue passeren geven toegang tot het verleden, tot de geschiedenis van Amsterdam en van het bouwen en wonen in de stad. Het is voornamelijk te danken aan voortdurend nieuw onderzoek, interpretatie en beschrijving dat menig monument van een weinig of nietszeggend gebouw kan veranderen in een *lieu de mémoire*, een plaats van herinnering waar het voelt alsof er een venster naar een bijna vergeten verleden is opgezet.

Het is overdreven om te beweren dat de hier besproken monumenten kunnen wedijveren met nationale plaatsen van herinnering. Ze leveren niet direct 'het vooroudergevoel' op, behoren vooralsnog niet tot de gewaarmerkte vensters van de canon van de Nederlandse geschiedenis of tot het collectieve geheugen van Nederland. Slechts de oplettende passant, de nostalgicus en de architectuurliefhebber zullen zonder grote inspanningen historische associaties krijgen. Maar als monumenten zijn het stuk voor stuk artefacten van een gebruiksgeschiedenis, belangrijke stukken van de historische collectie

Nederland, die gewoon op straat liggen. Toegegeven, op de plaats waar het monument staat, herinnert vaak nog maar weinig aan de fysieke, culturele en maatschappelijke context waaruit het ooit is voortgekomen en waarin het optimaal functioneerde. Maar om niet volledig betekenisloos te worden, is het juist nodig om het verhaal van de ontwikkeling van de gebouwde omgeving steeds opnieuw te vertellen. Amsterdam is immers behalve een permanente bouwput ook een archief dat door sloop, nieuwbouw, herstel en restauratie telkens nieuwe feiten en gegevens oplevert, die nieuwe geschiedenissen mogelijk maken. Onder het eigentijdse uiterlijk van bijna elk monument met zijn actuele bestemming en geschiedenis, ligt een ander uiterlijk met een eerdere bestemming en een vroegere geschiedenis verborgen. Die historische gelaagdheid moet worden gekoesterd om door elke generatie opnieuw te kunnen worden onderzocht. Architectuur- en bouwhistorici zoeken naar sporen van vroeger in de gebouwde omgeving, en geven die een geschiedenis en daarmee extra betekenis. Voor de architectuur- en bouwhistoricus is elk monument in feite een palimpsest, waarbij onder de huidige verschijningsvorm een eerdere schuil gaat, die met het oplichten, verwijderen of gedeeltelijk wegschrappen van het meest recente oppervlak, gedeeltelijk zichtbaar wordt.

De artikelen in dit nummer vertellen de geschiedenis van de Amsterdamse gebouwde omgeving zoals die nu, met gebruikmaking van de huidige stand van kennis, naar de nieuwste inzichten en vanuit het huidige tijdsgewricht mogelijk is. Alleen al daardoor verschilt dat wat hier wordt verteld aanzienlijk van wat eerdere generaties onderzoekers over Amsterdamse 'oudheden' opschreven. Wat deze artikelen bovendien duidelijk maken, is dat historisch onderzoek naar de gebouwde omgeving misschien wel de meest tastbare vorm van herinnering oplevert. Monumenten bieden de mens een simpele manier om met zijn omgeving in contact te komen en zich tegelijkertijd rekenschap te geven van de betekenis van zijn eigen ingrijpen en dat van zijn voorgangers in die omgeving. Gezien dat belang zouden monumenten een grotere rol mogen spelen in de huidige brede maatschappelijke discussie over geschiedenis of in het wijsgerige onderzoek naar de historische sensatie. De taak om geschiedenis tastbaar te maken en te houden, ligt bij de beheerders van het bouwkundig erfgoed, en bij architectuur- en bouwhistorici, zoals moge blijken uit dit speciale Amsterdam-Bulletin.

Namens de redactie,
Freek Schmidt